

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

De ordine processionis ad relationem in diuinis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

vnum in natura diuina. Non enim potest ab aliquo procedere Deus, nisi a Deo.

AD XVI. dicendum, qd processio q̄ condiuidit̄ paternitati & filiationi, est propriet̄as p̄sonalis Spiritus sancti. Quae licet sit relatio, quia tamen non est nominata sicut paternitas & filiat̄io, significat̄ nomine process̄ionis, ac si filiat̄io esset inno minata, & significaret nomine natiuitatis, qd̄ est speciale nome process̄ionis filij. Processio aut̄ Spiritus sancti non h̄t speciale nome, eo qd̄ per talem modū process̄ionis, non inuenitur in creaturis aliqua natura cōicari, ut iam dictum est. Nomina vero a creaturis in diuina transferimus: vnde non sequitur quod process̄io communis in diuinis sit vna tantum.

AD XVII. dicendum, qd̄ in creatura quae est accidentium susceptiua, potest aliquid esse quod nō est rei natura: non autem in Deo. Et propter hoc in diuinis secundum quemlibet modum process̄ionis communicatur natura, non autem in creaturis: licet enim sint in eis process̄iones diuersae, tamen natura non communicatur nisi per vnum modum.

AD XVIII. dicendum, qd̄ procedere a patre secundum modum coeternitatis competit process̄ioni filij, in quantum est process̄io diuina, vnde conuenit etiam process̄ioni Spiritus sancti: tamen non competit process̄ioni filij secundum quod distinguitur a process̄ione Spiritus sancti.

AD XIX. dicendum, qd̄ filius est sufficiens ratio process̄ionis tp̄alis creaturae, vt verbum & exēplar: sed oportet qd̄ Spiritus sanctus sit ratio process̄ionis creaturae, vt amor. Sicut enim dicitur Sapient. 9. qd̄ Deus facit omnia suo verbo, ita dicitur Sapient. 11. qd̄ diligit omnia quae sunt, & nihil odit eorum quae fecit. Et Dion. dicit in 4. c. de diu. nom. quod diuinus amor non permittit ipsum sine germine esse.

AD XX. dicendum, quod natura perfecta in multis operationes potest, licet ad vnamquamque operationem ei pauca sufficiant.

AD XXI. dicendum, quod a patre vno & solo, est vna sola process̄io. scilicet a patre autem & a filio simul, est alia process̄io, scilicet Spiritus sancti.

AD XXII. dicendum, qd̄ processio Spiritus sancti est processio amoris: p̄ processionem autem amoris non producit aliquid, ut recipiens formam eius a quo procedit, sicut naturā. & ideo processio amoris non h̄t rationem generationis uel natiuitatis. Sed qd̄ Spiritus sanctus naturam & formam Dei patris recipiat sua processione, hoc habet in quantum est amor Dei, in quo non est aliquid, quod non sit de natura ipsius. Et per hoc patet responsio ad XXI.

Ad ea etiam quibus ostēdebatur, qd̄ sunt in diuinis plures process̄iones q̄ duae, respondendum est.

Ad quorum primum dicendum, qd̄ in diuinis vna & eadem est processio quae est per modum intellectus, & quae est p̄ modū nature, ut supra ostensū est.

AD SECVNDVM dicendum, qd̄ natura humana materialis est. i. ex materia & forma composita, & ideo in hominibus processio per modum naturae, nō potest esse nisi secundum aliquam transmutationem naturalem: processio autem quae est per modum intellectus, semper est immaterialis, s̄m qd̄ ipse intellectus immaterialis est: vnde in hominib. non potest esse vna & eadem processio, quae est p̄ modum naturae, & quae est per modum intellectus: in diuinis autem est vna & eadem, eo quod natura diuina immaterialis est.

AD TERTIVM dicendū, qd̄ aliud est procedere in

alterum, & aliud est procedere ab alio: procedere enim in alterum est suam similitudinem alteri communicare. Et per hunc modum est intelligenda diuinae bonitatis processio in creaturas, secundum Dionysium: procedere autem ab alio est esse ab alio habere, & sic loquimur hic de processione, secundum quem modum constat, qd̄ non conuenit patri procedere.

ARTICVLVS III.

De ordine process̄ionis ad relationem in diuinis.

TERTIO quaeritur de ordine process̄ionis ad relationem in diuinis. Et videtur quod processio secundum intellectū sit prior relatione in diuinis. Dicit enim Magister in 27. dist. 1. lib. Sent. quod pater semper est pater, quia semper genuit filium. Generatio autem process̄ionem significat, pater autem relationem. ergo processio secundum intellectū praecedit relationes in diuinis.

¶ 2 Præ. Phil. dicit in 5. Metaph. quod relationes ex actionibus innascuntur, vel ex quantitatibus. Constat autem quod relationes diuinae nō innascuntur ex quāritate. ergo secundum modum intelligendi consequuntur ex actione: process̄iones autem in diuinis personis significatur per modum personaliū actionum. ergo process̄iones in diuinis praecedunt secundum intellectū relationes.

¶ 3 Præ. Absolutum est prius relatiuo, sicut vnum est prius quā multa: sed actiones magis ad absoluta accedunt quā relationes. ergo priores sunt secundum intellectū.

¶ 4 Præ. Omne relatiuum ad aliud dicitur: non autem potest esse aliud, vbi non est distinctio. ergo relatio distinctiōem praesupponit. Distinctio autem in diuinis personis est secundum originem, prout. scilicet vnus procedit ab alio. ergo process̄iones secundum intellectū praecedunt relationes in diuinis.

¶ 5 Præ. Omnis processio praecedit secundum intellectū process̄ionis terminum: filiat̄io autem q̄ est relatio filij, est terminus natiuitatis, quae est eiusdem filij processio. ergo processio filij praecedit filiat̄ionem: sed filiat̄io & paternitas sunt simul non solum natura, & tempore, sed etiam intellectu: quia vnum relatiuorum est de intellectu alterius. Natiuitas ergo filij praecedit paternitatem secundum intellectū, & multo magis generatio quae est actus patris. Process̄iones ergo simpliciter relationes praecedunt secundum intellectū in diuinis.

SED CONTRA, prius secundum intellectū est persona, quā actio personalis: relationes aut̄ sunt constitutiuae personarum, process̄iones autem sunt quasi personales actiones. ergo prius secundum intellectū sunt relationes quā process̄iones.

¶ 2 Præ. Processio oportet, quod sit alicuius ab alio: sicut enim nulla res generat seipsam vt sit, vt August. dicit in 1. de Trin. ita nulla res a seipsa procedit. processio ergo distinctiōnem in diuinis requirit. Distinctio autem non est in diuinis, nisi per relationes. ergo process̄iones in diuinis praesupponunt relationes.

RESPON. Dicendū, qd̄ ordo absq; distinctiōne nō est. Vnde vbi non est distinctio secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi, ibi non potest esse ordo: nisi secundum modū intelligendi. Distinctio aut̄ secundum rem in diuinis non est, nisi personarum adinuicē, & oppositarum relationum. vnde in diuinis non est ordo realis, nisi quantū ad personas, inter quas est ordo naturae, secundum August. prout

Locis in ar. guncitatis.

Li. 1. dist. 27.

Lib. 5. c. 6. 30. com. 3.

C

D

E

Lib. 1. c. 1. an te medium, tom. 3.

Vide. 3. qu. 41. art. 4. & 42. art. 3.

solutio.

ad 11. ar.

4. p. in princ. &

solut. ad 11. arg.

Capitulum in
principio. 3.

prout est alter ex altero, nō q̄ alter sit prior altero. Processiones autem, & relationes non distinguuntur in diuinis secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi. Vnde & Aug. dicit de Fide ad Petrum, q̄ proprium patris est quod genuit filium. In quo datur intelligi, q̄ generare filiū sit proprietas patris: nec est alia proprietas quā paternitas, quā dicitur esse patris proprietas personalis. Non est ergo inter processiones, & relationem in diuinis quarendus ordo secundum rem, sed secundum modum intelligendi tantum. Sicut autem relatio, & processio in diuinis sunt idem secundum rem, & differunt secundum rationem tantum: ita & ipsa relatio, quāuis sit vna secundum rem, est tamē multiplex secundum modum intelligendi. intelligimus enim ipsam relationem, vt constitutiua personae: quod quidem non habet in quantum est relatio: quod ex hoc patet, quia relationes in rebus humanis non constituunt personas, cum relationes sint accidentia: persona vero est aliquid subsistens in genere substantiae: substantia autem per accidens constitui non potest, sed habet hoc relatio in diuinis q̄ personam constituat, in quantum est diuina relatio: ex hoc enim habet, quod sit idem cū diuina essentia, cum in Deo nullum accidens esse possit, relatio enim quia secundum rem est ipsa natura diuina, h̄ postquam diuinam constituere potest. Est ergo alius modus intelligendi quo intelligitur relatio, vt constitutiua diuinæ personae, & alius quo intelligitur relatio, vt relatio est: vnde nihil prohibet quod quantum ad vnum modum intelligendi, relatio præsupponat processionem, quantum vero ad alium sit e conuerso. Sic ergo dicendum est, quod si consideretur relatio vt relatio est, præsupponit processionis intellectum: si autem consideretur vt est constitutiua personae, sic relatio quæ est constitutiua personae, a qua est processio, est prior secundum intellectum quā processio: sicut paternitas in quantum est constitutiua personae patris, est prior secundum intellectum, quā generatio. Relatio autem quæ est constitutiua personae procedentis, etiā in quantum est constitutiua personae, est posterior secundum intellectum, quā processio: sicut filiatio, quā natiuitas. & hoc ideo, quia persona procedens intelligitur, vt terminus processionis.

Ad primum ergo dicendum, q̄ magister loquitur de paternitate considerata secundum q̄ relatio est. Et similiter dicendum ad secundum & tertium.

Ad quartum dicendum, quod in rebus in quibus relationes sunt accidentia, oportet quod relatio præsupponat distinctionem: in diuinis autem relationes constituunt tres personas distinctas.

Ad quintum dicendum, quod paternitas est de intellectu filiationis, & e conuerso, secundum quod utrumque consideratur, vt relatio quædam. Sic autem dicimus quod relationes sequuntur processionem ordine intellectus. Alia duæ rationes procedunt de relationibus secundum quod sunt constitutiua personarum.

Ad argumēta in contrarium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum spiritus sanctus procedat a filio.

Cap. 4. par. 1. a medio illius.

Quarto quaeritur vtrū spiritus sanctus procedat a filio. Et videtur q̄ non. Dicit n. Diony. in 4. capitu. de diu. nomi. quod filius & spiritus sanctus sunt sicut flores deigenæ diuinitatis. Flores autem nō est a flore. ergo spiritus sanctus non est a filio.

¶ 1 Præ. Si filius est principiu spiritus sancti, aut hoc

habet a se, aut ab alio. A se non habet: non enim filio in quantum filius est, conuenit esse principium sed magis esse a principio. Si autem h̄t a patre, oportet q̄ hoc modo sit principium sicut pater: pater autem est principium per generationem. ergo filius erit principium spiritus sancti per generationem, ita spiritus sanctus erit filius filii.

¶ 3 Præ. Quicquid est cōe patri & filio, similiter conuenit vtriq̄. Si ergo esse principium est cōe patri & filio, filius erit principium eo modo quo pater: pater autem est principium per generationem ergo & filius, & sic idem quod prius.

¶ 4 Præ. Filius ideo filius est, quia procedit a patre, & est uerbum ipsius: Spiritus autem sanctus dicitur uerbum filij secundum Basilium, qui hoc accepit eo quod Apost. dicit Heb. 1. quod filius portat conuenia uerbo uirtutis suæ. Si ergo spiritus sanctus procedit a filio, oportet quod sit filius filii.

¶ 5 Præ. Licet fm rem paternitas, & filiatio p̄ prius sit in Deo q̄ in nobis, secundum illud Apostoli ad Eph. 3. ex quo. s. Deo patre omnis paternitas in celo & in terra nominatur: tamē secundum nomina impositionem hæc nomina translata sunt ab humanis ad diuina: sed in humanis procedens a filio uocatur nepos. Si ergo spiritus sanctus procedat a filio, erit nepos Dei patris, quod est absurdum.

¶ 6 Præ. Proprietas filij est in accipiendo: ex hoc filius dī, q̄ accipit naturam patris p̄ generationem. Si ergo filius ex se emittat spiritum sanctum, erit in filio proprietates cōtrariæ, quod est in cōueniens.

¶ 7 Præ. Quicquid est in diuinis, aut est cōe, aut principium. Emittere autem spiritum sanctum non est cōe toti trinitati: non n. conuenit spiritui sancto ergo est proprium patris, & sic non conuenit filio.

¶ 8 Præ. Spiritus sanctus amor est, ut Aug. probat in lib. de Trin. Amor autem patris in filij gratius est non n. amat filiū quasi aliquid ab eo accipiens, sed solum quasi aliquid ei dans. Amor autem in filij gratius est non n. amat patrem quasi aliquid ab eo accipiens. Amor autem debitus est alius ab amore gratuito. Si ergo spiritus sanctus sit amor a patre & filio procedens, sequitur quod sit alius a seipso.

¶ 9 Præ. Spiritus sanctus est amor gratuitus: vnde ab eo profuunt diuisiones gratiarum, secundum illud primæ ad Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem uero spiritus. Si ergo amor filij in patre non est amor gratuitus, spiritus sanctus non erit amor filij, non ergo procedit a filio.

¶ 10 Præ. Si spiritus sanctus pcedit a filio ut amor cum filiū amet patrem, sicut mater filij, oportet q̄ spiritus sanctus sicut procedit a patre in filium, procedat a filio in patrem, hoc autem est impossibile, ut uidetur: sequeretur enim q̄ pater aliquo filio reciperet, quod penitus esse non potest.

¶ 11 Præ. Sicut pater & filius diligunt se, ita filius spiritus sanctus, uel pater & spiritus sanctus. Si ergo spiritus sanctus procedit a patre & filio, quia pater & filius diligunt se, pari ratione quia pater & spiritus sanctus diligunt se, procedit spiritus sanctus a se ipso, quod est impossibile.

¶ 12 Præ. Dion dicit in 1. c. de diu. no. Vniuersali non est audēdum dicere aliquid, nec etiam cogitare de supersubstantiali occulta diuinitate, præterea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. In scriptura autem sacra non exprimitur quod spiritus sanctus procedat a filio: sed solum quod procedat a patre, secundum illud Ioan. 15. Cū uenerit